

citus muzejus. Etnogrāfijas muzejā līdztekus pastāvīgajai ekspozīcijai varējām iepazīties arī ar muzeja krātuvi.

Veliko Tarnovā bija lieliska iespēja redzēt, kā tradicionālā amatniecība tiek veiksmīgi izmantota tūrisma vidē, veidojot pozitīvu un interesi raisošu amatnieku ieliņas tēlu. Tajā vairākās darbnīcās, piemēram, nažu izgatavotāju, vara kalēju un vēl citās, strādāja amatnieki, kuri arodu bija pārmantojuši no savas dzimtas iepriekšējam paaudzēm.

Brauciena laikā tika apmeklēts dažus kilometrus no Veliko Tarnovas esošais ciemats Arbanasi. Šis ciemats senāk bija plaši pazīstams ar saviem amatniekiem, bet mūsdienās vienuviet skatāmi daudzi vēsturiskie un arhitektūras pieminekļi – 17. un 18. gadsimta baznīcas, nacionālā arhitektūra, kā arī ciematam raksturīgā tradicionālā dzīvesveida muzeji.

Brauciena laikā notika sarunas ar daudziem bulgāru etnologiem un muzeju darbiniekiem, apspriežot dažādas ar sadarbības projekta tematiku saistītas tēmas. Iegūti jauni salīdzināmie materiāli pētījumiem, kuri apliecina, ka nemateriālais kultūras mantojums un tā atbilstība ir nozīmīga sabiedrības kultūras dzīves sastāvdaļa. Gan amatniecības tradīcijas, gan svētku ieražas tiek izmantotas, lai veidotu un bagātinātu tautas identitātes izpausmes kā Bulgārijā, tā Latvijā.

Zinātniskās pieredzes apmaiņas braucienu finansiāli atbalstīja Latvijas ZA Starptautisko sakaru nodaļa divpusējo zinātniskās sadarbības līgumu ietvaros.

Lāsma Reinvalde, Anete Karlsonē

TREŠĀ STARPTAUTISKĀ KONFERENCE
 “VEIDOJOT CITĀDO CAUR KARA PRIZMU:
 KONKURĒJOŠIE TĒLI AUSTRUMEIROPĀ
 (20. GS. 30.–50. GADI)” TARTU

Citādā tēls Centrālajā un Austrumeiropā, tā vizuālie risinājumi – izskats, konteksts, arī anotācija ir jautājumu loks, kas risināts Polijas Zinātņu akadēmijas Arheoloģijas un etnoloģijas institūta vadošā

pētnieka profesora Dagnoslava Demska (*Dagnosław Demski*) rosinātājās konferencēs. Pirmā tēmai veltītā konference “Citādā tēls etniskajās karikatūrās” (*Images of the Other in Ethnic Caricatures*) notika Varšavā 2010. gadā. Otrā konference “Tikšanās ar vizualizētu citādo: Austrumu, Centrālās un Dienvidaustrumu Eiropas iedzīvotāja tēls 19. gs. un 20. gs. pirmajā pusē” (*Visual Encounters with Alterity: Representing East-Central and Southeastern Europeans in the Nineteenth Century and the First Half of the Twentieth Century*) karikatūru, attēlu un fotogrāfiju pētniekus 2012. gadā pulcēja Budapeštā. Abu konferenču materiāli apkopoti krājumos: “Citādā tēls Centrālās un Austrumeiropas etniskajās karikatūrās” (*Images of the Other in Ethnic Caricatures of Central and Eastern Europe*, 2010) un “Konkurējoši skatījumi: Tikšanās ar vizualizētu citādo Centrālajā un Austrumeiropā” (*Competing Eyes: Visual Encounters with Alterity in Central and Eastern Europe*, 2013).

Trešā – Tartu Igaunijas Literatūras muzejā 2014. gada 7.–9. maijā notikusī konference (*Constructing the Other through the prism of war: Contested images in Eastern Europe (1930s to 1950s)*) skatīja, vērtēja un analizēja citādā tēlu Otrā pasaules kara kontekstā. Konferencē pulcējās etnologi, vēsturnieki, mākslas zinātnieki no Bulgārijas, Igaunijas, Krievijas, Latvijas, Lielbritānijas, Polijas, Slovākijas, Somijas un Ungārijas. Konferences darbs bija iedalīts deviņās sesijās, katru dienu atklāja tās vadmotīvu definējoša lekcija. Pasākuma ietvaros kopumā nolasīti 27 referāti. Divi ziņojumi tika prezentēti interneta tiešsaistē, sazinoties ar referentu izmantojot *Skype* tehnoloģijas.

Konferences darbu atklāja prof. D. Demskis ar priekšlasījumu “Citādaais kā ikonoklastisks tēls”. Viņš uzsvēra, ka 20. gs. 30.–50. gadi bijis nozīmīgs lūzuma punkts Austrumeiropas vēsturē, kas nesis sev līdzī gan jaunus vizuālās prezentācijas motīvus un objektus, gan pašas prezentācijas veidu. Izmantojot Polijā Otrā pasaules kara gados uzņemtas fotogrāfijas un balstoties uz Viljama Mičela (*W. J. T. Mitchell*), Dario Gamboni un Elizabetes Edvardas (*Elizabeth Edwards*) pētījumu atziņām, D. Demskis analizēja citādā vizuālās reprezentācijas kara kontekstā. Referents akcentēja, ka vizualizētās citādības polarizācijas process saskatāms vairākos veidos/dimensijās, ko nodrošinājuši: a) jauni objekti (teritorijas, kas iepriekš nav bijušas zināmas); b) tēlam piešķirtās jaunās funkcijas (ne tikai piemiņa vai notikuma fiksācija un ienaidnieka nonicināšana); c) atšķirīgas uzvedības vizuālas repre-

zentācijas, kas izprotamas kā ikonoklastisks žests, nomācot citādo ar radīto attēlu par viņu. Pirmās sesijas darba kārtībā iekļautie referāti sniedza ieskatu padomju karavīru vizualizācijā: 1) somu karavīru kara atmiņās (Tuija Särinenā (*Tuija Saarinen*)), 2) pēckara Polijas monumentālajā mākslā (Dominka Čarnecka (*Dominika Czarnecka*)) un 3) nacistiskajā propagandā 1941.–1945. gadā (Magdalēna Žakovska (*Magdalena Żakowska*)).

Šo tēmu turpināja arī sekcijā “Baltijas skatpunkts” ietvertie ziņojumi. Ilze Boldāne ziņojumā “Citādie latviešu uztverē Otrā pasaules kara laikā”, akcentējot abu okupācijas varu propagandas lomu, korelēja lauka pētījumos iegūtos stāstījumus ar pašu respondentu minētajiem informācijas avotiem – laikrakstiem, izdevumu “Baigais gads” un tajos ietverto vizuālo materiālu. Līsi Laineste (*Liisi Laineste*) referātā “Tēli no abām frontes pusēm: Igaunijas karikatūras no Otrā pasaules kara” vērtēja abu karojošo pušu, kas tobrīd bija ļoti aktuālas cilvēku domās un ikdienas dzīvē, vizualizāciju karikatūrās, kas publicētas laikā no 1942. līdz 1944. gadam. Marguss Lēne (*Margus Lääne*) vērtēja arhīva nozīmi karikatūru un humoristisku tēlu meklējumos. M. Lēne bija arī Igaunijas Literatūras muzejā izvietotās izstādes autors. Tā atbilstoši konferences tēmai bija veltīta Igaunijas karikatūrām Otrā pasaules kara gados.

Trešā sesija “Ienaidnieka tēls” ietvēra divus ziņojumus: Agnēšas Tamāšas (*Ágnes Tamás*) “Ienaidnieku sejas pasaules karos: vāciešu un ungāru karikatūru salīdzinājums” un Zuzanas Pančovā (*Zuzana Panczová*) “Nodevēja un ienaidnieka tēls Slovērijas kara laikā jokos un karikatūrās: Žurnāla “Kocúr” analīze”. Pirmā referāta autore veica salīdzinošu Pirmā un Otrā pasaules kara laikā izplatīto karikatūru analīzi, meklējot līdzības un atšķirības sava un cita tēlu vizualizācijās – jaunievedumos un ierastajos stereotipos. Z. Pančova analizēja konferences tematiku ietverošās aktualitātes humoristiskajā žurnālā “Kocúr” (Runcis) triju valsts 20. gs. vēstures periodu – demokrātiskais, autoritārais un nacistiskās okupācijas posms – ietvaros.

Konferences otro darba dienu atklāja profesora Kristi Deivisa (*Christie Davies*) lekcija “Attēli, karikatūras un konflikti: Britu tradīcija un tās Austrumeiropas konkurenti”. Autors uzsvēra to, cik nelielas ir britu zināšanas par Austrumu un Centrālās Eiropas iedzīvotājiem un otrādi, ko apliecina arī savstarpēja karikatūru un anekdošu tēlu

neatpazīšana. K. Deiviss minēja, ka fiksējami daži kopīgi tēli, kā, piemēram, pērtiķis, ar ko tiek asociēti muļķīgi cilvēki, vai čūska un zirneklis, ar kuru palīdzību atveido biedējošu un ienīstu citādību. Pērtiķi, čūskas, zirneklī un siksparņi–vampīri krīzes apstākļos plaši izmantoti pretējās puses diskreditēšanai, bet, konfliktam izsīkstot, tie pārvēršas komiskos tēlos. To diemžēl nevarot teikt par antisemitiska rakstura karikatūrām.

Līdzīgas ievirzes tematika bija skarta Aleksandra Kozinceva (*Alexander Kozintsev*) un Annas Rozneres (*Anna Rosner*) prezentācijās. A. Kozincevs referātā “Kara propaganda un humors” vērtēja humora transformāciju kara apstākļos. Viens no galvenajiem referenta jautājumiem bija – vai humors spēj saglabāties absolūta ienaida apstākļos? Ja var, tad vai šādos apstākļos tas spēj saglabāties kā humors vai degradējas un izzūd? Atbildes uz šiem jautājumiem autors meklēja, izmantojot padomju, britu un vācu humora un satīriskajos žurnālos Otrā pasaules kara laikā iekļautajās karikatūras.

Konferences sekciju “Veidojot citādo kā svešu/ne-svešu” atklāja Ansi Halmesvirta (*Anssi Halmesvirta*) referāts “Krieva tēls Ziemas karā (1939–1940)”, kurā autors iepazīstināja ar krieva tēla vizuālo atveidojumu Somijā pirms Ziemas kara un analizēja padomju karavīra aprakstu drukātajā tekstā un viņa vizualizāciju publicētajās fotogrāfijās un karikatūrās. Viena no konferences rīkotājam Kamila Baraņecka-Olševska (*Kamila Baraniecka-Olszewska*) savā prezentācijā “Veidojot jaunu ienaidnieku: Pēckara kārtība un aukstā kara sākums Polijas oficiālajā komunistiskajā presē (1947–1953)” vērtēja poļu komunistiskajā presē publicētās karikatūras. Viņa akcentēja, ka tās saglabājušas kara laika retoriku (baiļu propaganda) un tēlus – komunisti, amerikāņi un nacisti. Eva Baņovska-Kopača (*Ewa Baniowska-Kopacz*) referātā “Silēzija. Svešinieki – nav svešinieki” sniedza ieskatu, kā pēckara situācijā vietējā laikrakstā tika meklētas atbildes uz jautājumu par silēziešu identitāti.

Sesijā “Konkurējošās fotogrāfijas” tika vērtēti gan padomju karagūstekņi Somijas un Vācijas propagandas fotogrāfijās (Olli Klēmola (*Olli Kleemola*)), gan Polijas kalnu reģiona iedzīvotāju reprezentācijas nacistu fotodokumentos (Staņislava Trebuņa-Stašela (*Stanislawa Trebunia-Staszal*)), gan izmaiņas un pēctecība citādā vizualizācijā (Anelija Kasabova (*Anelia Kassabova*)).

Konferences trešās dienas darbu atklāja Edas Kalmres lekcija “Fotogrāfiju nozīme Tartu pēckara baumu kontekstā”, kurā autore sniedza ieskatu problemātikā, kas risināta viņas grāmatā “Cilvēku desu fabrika: Pētījums par pēckara Baumām Tartu pilsētā” (*The Human Sausage Factory: A Study of Post-War Rumour in Tartu*, 2013).

Sekcijā “Austrumu vizualizācijas II” Ludmila Limanska (*Liudmila Limanskaya*) referētā “Krievijas soc-mākslas grotesku un karikatūru psihoanalītiskie aspekti”, balstoties Zigmunda Freida idejās, aktualizēja domu, ka psiholoģiskais klimats sabiedrībā ietekmē un nosaka humora izpausmes – sociālo satricinājumu un revolūciju laikā dominē sarkasms un pastāv iespēja, ka humors izzūd. Savā prezentācijā Eva Manikovska (*Ewa Manikowska*) sniedza fotogrāfiju kolekcijas izvērtējumu (mērķis, saturs, anotācijas), ko Pirmā un Otrā pasaules kara laikā iekarotājās armijas pārstāvji veidojuši par dažādām etniskajām grupām bijušās Lietuvas-Polijas valsts teritorijās.

Sekcijā “Sieviete: jaunais tēls” Magdalena Štandara (*Magdalena Sztandara*) aplūkoja tēmu “Sievietes laikrakstos”. Ideoloģiju jaunā seja un vecie ieradumi”, Oļegs Rjabovs (*Oleg Riabov*) prezentēja referātu “Amerikāņu sievišķīgums padomju filmās Aukstā kara sākuma gados (1946–1955)” un Marta Frančkeviča (*Marta Frączkiewicz*) iepazīstināja ar sava pētījuma “Poļu sievietes tēls starp 1939. un 1953. gadu” rezultātiem. Konferenci noslēdzošajā sekcijā “Iezīmējot Rietumus” tika piedāvātas šādas tēmas: “Simboliskā migrācija uz super-Rietumiem Polijas Pomerānijas presē no 20. gs. 30. līdz 40. gadiem” (Tomašs Kalņuks (*Tomasz Kalniuk*)), “Gleznas izstādē”. Par ceļošanu krēslā” (Marija Godiņa (*Maria Godyń*)) un “Svešie igauņu karikatūrās, 1941–1944” (Ēro Medijainens (*Eero Medijainen*)).

Daļa no konferencē nolasītajiem referātiem tiks iekļauta konferences rakstu krājumā, ko paredzēts publicēt 2015. gadā. Nākamgad iecerēta arī kārtējā tēmai veltītā konference, šoreiz – Bratislavā.

Ilze Boldāne